

11. Управління персоналом : навч. посіб. / М.Д. Виноградський, С.В. Беляєва, А.М. Виноградська, О.М. Шканова. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 504 с.

Рецензент: В.Г. Шинкаренко, докт. екон. наук, проф., ХНАДУ.
Стаття надійшла до редакції 19.02.2013 р.

УДК 330.34.011

ШИНКАРЕНКО В.Г., докт. екон. наук,
БУРМАКА М.М., канд. екон. наук,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ»

***Анотація.** Розглянуто існуючі дефініції понять «розвиток», «розвиток системи» та «розвиток підприємства». Визначено основні властивості, що вирізняють розвиток серед інших процесів, а саме: незворотність, спрямованість та закономірність змін. Встановлено та упорядковано, з точки зору виникнення у часі, прояви сутності поняття «розвиток» як іманентної властивості, принципу, закону, процесу, явища, результату, кожному з яких дано характеристику. Виконано порівняльний аналіз поняття «розвиток» з родинними категоріями, а саме: зростання, удосконалення, еволюція та прогрес. Здійснено конкретизацію особливостей розвитку, які є притаманними соціально-економічній системі, за кожним проявом сутності поняття «розвиток». Запропоновано визначення поняття «розвиток соціально-економічної системи» за допомогою методу логічного узагальнення.*

***Ключові слова:** розвиток, зміни, сутність, іманентна властивість, принцип, закон, процес, явище, результат, соціально-економічна система.*

ШИНКАРЕНКО В.Г., докт. екон. наук,
БУРМАКА Н.Н., канд. екон. наук,
Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

ИССЛЕДОВАНИЕ СУЩНОСТИ ПОНЯТИЯ «РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ»

***Аннотация.** Рассмотрены существующие дефиниции понятий «развитие», «развитие системы» и «развитие предприятия». Определены основные свойства, отличающие развитие от других процессов, а именно: необратимость, направленность и законо-*

мерность изменений. Установлены и упорядочены, с точки зрения возникновения во времени, проявления сущности понятия «развитие» как имманентного свойства, принципа, закона, процесса, явления, результата, каждому из которых дана характеристика. Выполнен сравнительный анализ понятия «развитие» с родственными категориями, а именно: рост, совершенствование, эволюция и прогресс. Осуществлена конкретизация особенностей развития, характерных для социально-экономической системы, по каждому проявлению сущности понятия «развитие». Предложено определение понятия «развитие социально-экономической системы» при помощи метода логического обобщения.

Ключевые слова: развитие, изменения, сущность, имманентное свойство, принцип, закон, процесс, явление, результат, социально-экономическая система.

V. SHYNKARENKO, Dr. Econ. Sc.,
N. BURMAKA, Cand. Econ. Sc.,
Kharkiv National Automobile and Highway University

STUDYING THE ESSENCE OF THE NOTION «THE DEVELOPMENT OF A SOCIO-ECONOMIC SYSTEM»

Abstract. Existing definitions of the notion «development», «the development of a system» and «enterprise development» have been considered. Main features distinguishing development among other processes, such as irreversibility, orientation and pattern of changes, have been determined. Manifestations of the essence of the notion «development» as an immanent property, principle, law, process, phenomenon, result – each described – have been revealed and ranked in terms of their occurrence in time. A comparative analysis of the notion «development» with related categories, i.e. growth, improvement, evolution, progress, has been carried out. Development features that are representative of a socio-economic system have been specified for each manifestation of the «development» notion essence. A definition of the notion «socio-economic system development» has been proposed.

Key words: development, changes, essence, immanent feature, principle, law, process, phenomenon, result, socio-economic system.

Постановка проблеми. Становлення ринкової економіки України безпосередньо пов'язане з розвитком соціально-економічних систем – від функціональних підрозділів підприємства до окремих галузей національної економіки. Якщо соціально-економічна система не розвивається, вона приречена до занепаду та припинення свого існування, внаслідок чого виникає необхідність постійного управління розвитком, з метою розв'язання виникаючих протиріч, адаптації до впливів зовнішнього середовища, переходу

системи в якісно новий стан й отримання нових властивостей та можливостей.

Для ефективного вирішення комплексу задач, пов'язаних з управлінням розвитком соціально-економічної системи, в першу чергу необхідно визначитися із сутністю поняття «розвиток» як складної та багатогранної категорії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі [1–20] має місце достатньо широке і неоднозначне трактування поняття «розвиток». Залежно від об'єкта розвитку авторами виділяється три групи визначень:

- розвиток матеріальних об'єктів та свідомості як загальнонаукового та філософського поняття (табл. 1);
- розвиток системи (табл. 2);
- розвиток підприємства як найбільш масової соціально-економічної системи (табл. 3).

Таблиця 1

Трактування розвитку як загальнонаукового та філософського поняття

Автор, джерело	Тлумачення розвитку
Великий енциклопедичний словник [4]	Спрямована закономірна зміна, яка призводить до виникнення нового якісного стану об'єкта – його складу або структури.
Мочерний С.В. [13]	Незворотні, спрямовані закономірні зміни матеріальних систем, зміст і зумовленість яких характеризується дією основних законів діалектики.
Тлумачний словник російської мови [14]	Процес закономірної зміни, переходу з одного стану до іншого, більш якісного; перехід від попереднього якісного стану до наступного, від простого до складного, від нижчого до вищого.
Філософський словник [19]	Закономірна спрямована незворотна якісна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів.

На сьогодні серед вчених немає єдності у розумінні та тлумаченні поняття «розвиток». Кожен з авторів у своєму визначенні розкриває лише деякі властивості розвитку, розглядає окремі його аспекти, що приводить до певної неузгодженості у трактуванні даного поняття, внаслідок чого виникають розбіжності під час вирішення теоретичних та практичних задач.

Трактування поняття розвиток системи

Автор, джерело	Тлумачення розвитку
Акофф Р.Л. [1]	Розвиток – це не умова або стан, зумовлений рівнем наявності ресурсів, а процес, у якому збільшуються можливості і бажання виробничо-економічної системи задовольняти свої бажання, бажання інших систем та індивідів, пов'язані з нею.
Забродський В.А., Кизим Н.А. [8]	Процес переходу економіко-виробничої системи в новий, більш якісний стан шляхом накопичення кількісного потенціалу, зміни й ускладнення структури і складу, у результаті чого підвищується її здатність чинити опір руйнівним впливам зовнішнього середовища та ефективність функціонування.
Коротков Е.М. [9]	Сукупність змін, що ведуть до появи нової якості і зміцнюють життєвість системи, її здатність чинити опір руйнівним впливам зовнішнього середовища.
Куклінова Т.В. [10]	Процес, що розгортається в часі, з переходом з одного стану в інший, який характеризується наявністю якісних перетворень у цілому або появою якісно нових елементів, властивостей чи характеристик, які визначають побудову й функціонування системи.
Кучин Б.Л., Якушева Е.В. [11]	Розвиток може розглядатися як сукупна зміна у взаємозв'язку кількісних, якісних і структурних категорій у системі.
Лафта Дж. [12]	Зміна стану системи на інший, який є кращим, більш ефективним або більш доцільним.
Пригожин І. [15]	Процес послідовних переходів в ієрархічній системі дисипативних структур безупинно зростаючої складності.
Раєвнева О.В. [17]	Процес формування нової дисипативної структури, виражений у якісній зміні складу, структури і способу (моделей) функціонування системи, який виявляється в лізисній чи кризовій формі і спрямований на досягнення змінюваних глобальних цілей підприємства.
Тодаро М.П. [18]	Розвиток варто розуміти як багатовимірний процес, що включає реорганізацію і переорієнтацію всієї економічної і соціальної системи.

Визначення поняття розвиток підприємства

Автор, джерело	Тлумачення розвитку
Богатирьов І.О. [2]	Сукупність змін різної економічної природи, спрямованості, інтенсивності, що об'єктивно відбуваються у соціально-економічній системі підприємства під впливом певних внутрішніх та зовнішніх факторів, а також приводять до переходу та фіксації підприємства у різних, відносно стабільних організаційно-економічних станах.
Великий економічний словник [3]	Це довгострокова програма вдосконалення можливостей підприємства вирішувати різні проблеми та спроможностей до оновлення, особливо шляхом підвищення ефективності управління культурою виробництва.
Василенко В.О. [6]	Процес, що не припиняється в часі, не завжди відбувається постійно і безупинно, найчастіше йде стрибкоподібно з подоланням різних за глибиною й охопленням криз, але не разові перетворення з метою досягнення «найкращого» стану системи.
Воронов Д.К., Погорелов Ю.С. [7]	Довготривала сукупність процесів кількісних та якісних змін в діяльності підприємства, які приводять до поліпшення його стану шляхом збільшення потенціалу підприємства, адаптації до зовнішнього середовища та внутрішньої інтеграції, що сприяє підвищенню здатності підприємства протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища та його життєздатності.
Путятін Ю.А., Пушкар О.І., Тридід О.М. [16]	Із загальносистемних позицій розвиток підприємства розглядається як тип змін, що підвищує ступінь організованості системи.
Й. Шумпетер [20]	Створення комбінацій з метою виробництва нового блага, способу його виробництва, виходу на новий ринок, використання нового джерела сировини або нової організації підприємства.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення поняття «розвиток соціально-економічної системи» за допомогою методу логічного узагальнення з урахуванням всіх своєрідних властивостей, що вирізняють «розвиток» серед інших понять.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трактують будь-якого поняття повинно базуватися на відповідному теоретич-

ному підґрунті. Кожен з авторів [1–20] по-різному обґрунтовував власне поняття «розвиток». Переважна більшість науковців встановлювали поняття «розвиток» шляхом критичного аналізу існуючих дефініцій, виявляли їх недоліки, які стосувалися відсутності одного з аспектів розвитку, та у своєму визначенні акцентували на ньому свою увагу. При цьому недостатнє дослідження сутності поняття «розвиток» як філософської та економічної багатогранної складної категорії призводило до отримання нового «неповного» визначення.

Достатньо ґрунтовно розкрито поняття «розвиток» у монографії О.В. Раєвневої [17], яка виділила три підходи до розуміння поняття «розвиток системи»:

- вивчення і виділення властивостей систем, що розвиваються (розвиток як властивість);
- формування трактувань даного терміна (розвиток як дефініція);
- порівняння поняття розвитку з родинними категоріями (розвиток як порівняльна характеристика об'єкта).

Відповідно до першого підходу О.В. Раєвнева [17] відзначає, що розвиток – це незворотний, спрямований, закономірний і унікальний процес змін відкритої системи у просторі і часі.

В результаті аналізу змісту трактувань розвитку встановлено три основні групи поглядів на категорію розвиток [17]:

- розвиток пов'язується тільки з прогресом або ускладненням структури і складу системи;
- розвиток розглядається лише як якісні зміни у складі і структурі системи;
- розвиток характеризується як процес адаптації до зовнішнього середовища, яке динамічно змінюється.

Відповідно до третього підходу автором [17] здійснено порівняння понять «еволюція», «прогрес», «зростання» з розвитком та зазначено, що вони відображають специфічні характеристики останнього.

Слід зазначити, що у першому підході О.В. Раєвнева не достатньо уваги приділяє змістовній складовій змін. Наступний підхід не розкриває всіх аспектів розвитку, а виділяє лише три його складові. При здійсненні порівняння понять (третій підхід) не використовувалась така родинна категорія як удосконалення.

У свою чергу Д.К. Воронов та Ю.С. Погорелов [7] досліджують розвиток як загальнонаукове та філософське поняття з позиції

його потрійної природи (явище, закон, принцип). Відповідно до цього підходу розвиток підприємства визначається як процес, результат та іманентна властивість (рис. 1).

Рис. 1. Потрійна природа «розвитку» та «розвитку підприємства»

Цей теоретичний підхід також має певні недоліки. Зокрема на основі розвитку як загальнонаукового та філософського поняття повинно базуватися та конкретизуватися поняття «розвиток підприємства» з урахуванням особливостей останнього як об'єкта розвитку. Тому тлумачення понять і «розвиток», і «розвиток підприємства» повинно здійснюватися шляхом комплексного розкриття їх сутності як явища, закону, принципу, процесу, результату та іманентної властивості.

Розглядаючи розвиток як явище, необхідно зазначити, що перехідні стани буття не можна віднести до розвитку, оскільки вони не завжди зможуть привести до нового буття. Тільки кінцевий стан – нове буття – можна вважати за явище.

Принцип розвитку є одним з принципів діалектики, що характеризується як прояв нової властивості, процес становлення нової

якості, формування нового змісту. Таким чином не зовсім коректним є трактування принципу розвитку як іманентної межі буття.

Окрім того, здійснене тлумачення розвитку не відображає взаємозв'язку послідовності виникнення його окремих сутностей у часі.

Таким чином, можна зазначити, що авторами, які займалися проблематикою розвитку, не встановлювався вид визначення поняття, не використовувалися існуючі в науці методи його обґрунтування.

Поняття є формою мислення, що відображає істотні властивості, зв'язки й відносини предметів і явищ. Дефініція будь-якого поняття може відноситися до чотирьох видів визначень: аксіоматичного, операціонального, індуктивного та інтенсіонального. Враховуючи багатогранність поняття «розвиток», його визначення буде відноситися до інтенсіонального виду – реального визначення, яке відображає істотні ознаки, властивості та характеристики об'єкта з метою формування відмінностей від інших об'єктів. Інтенсіональні (збірні) визначення повинні містити [21]:

- опис властивостей, характеристик об'єкта, що виділяють визначуване в порівнянні з іншими об'єктами відповідно;
- пояснення змісту терміна із зазначенням правил виділення його серед інших;
- визначення найближчих понять і характерних ознак у порівнянні з ними.

Таким чином, визначення поняття «розвиток соціально-економічних систем» виконаємо за допомогою методу логічного узагальнення, у результаті якого встановлюються його особливості в наступній послідовності:

- характеристика властивостей, що вирізняють розвиток серед інших процесів;
- розкриття сутності розвитку з позиції загальнонаукового та філософського поняття;
- здійснення порівняльного аналізу поняття «розвиток» з родинними категоріями;
- встановлення особливостей розвитку, притаманних соціально-економічній системі.

Узагальнюючи наведені трактування розвитку як загальнонаукового та філософського поняття (табл. 1), можна зазначити, що його основними властивостями є незворотність, спрямованість та

закономірність змін, які мають тільки позитивний характер. Лише одночасна наявність усіх трьох вказаних властивостей відокремлює розвиток від інших змін: зворотність змін характеризує процеси функціонування; відсутність закономірностей є характерною для випадкових процесів катастрофічного типу; за відсутності спрямованості зміни не можуть накопичуватися, і процес не має характерної для розвитку єдиної, внутрішньо взаємопов'язаної лінії.

Філософія розглядає процес розвитку як особливу форму руху, що характеризується зміною кількості, структури та якості. Кількісні зміни – це збільшення чи зменшення складових частин цілого шляхом зміни їх числових значень. Структурні зміни – це зміни взаємовідношення складових частин, які не обов'язково супроводжуються збільшенням або зменшенням їх кількості. Якісні зміни означають трансформації закономірності кількісних та структурних змін, що мали місце раніше.

Відповідно до вищенаведених положень можна зазначити, що переважна більшість авторів у своїх дослідженнях акцентують увагу на незворотності, спрямованості, закономірності кількісних, структурних та якісних змін. Однак ці властивості розвитку не знайшли свого відображення в повному обсязі у вищенаведених визначеннях (табл. 2, 3).

Розкриття сутності розвитку з позиції загальнонаукового та філософського поняття здійснимо за допомогою методу логічного узагальнення з урахуванням існуючих трактувань розвитку (табл. 1) та встановлених недоліків тлумачення цього поняття Д.К. Вороновим і Ю.С. Погорєловим [7] (рис. 1) та О.В. Раєвневою [17].

В результаті проведеного дослідження тлумачення поняття «розвиток» запропоновано узагальнену та упорядковану, з точки зору виникнення у часі, прояви його сутності та здійснено їх характеристику:

1) розвиток як іманентна властивість – розглядається як важлива передумова переходу буття, об'єкта розвитку від поточного до майбутнього, якісно нового стану, тобто підґрунтя розвитку;

2) розвиток як принцип – спрямованість на позитив, покращення буття, об'єкта розвитку відповідно до встановленої мети;

3) розвиток як закон – характеризує закономірність переходу від одного буття, стану об'єкта розвитку до іншого, якісно нового;

4) розвиток як процес – сукупність кількісних, структурних та якісних змін;

5) розвиток як явище – зміст нового буття, властивості та якісно нового стану об'єкта розвитку;

б) розвиток як результат – наслідок суми позитивних змін, що мали місце протягом певного періоду часу, який оцінюється у відмінності між двома дискретними видами буття, станами об'єкта розвитку.

Аналіз прояву визначених сутностей розвитку в його трактуванні, що існують в економічній літературі, поданий в табл. 4.

Таблиця 4

Результати прояву сутності розвитку в його трактуванні

№ сутності розвитку	1	2	3	4	5	6
Літературне джерело	2, 3, 6, 7, 8, 9	1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 20	4, 13, 14, 19	2, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19	4, 8, 9, 10, 12, 14, 17, 20	1, 3, 7, 8, 16

Таким чином можна зазначити, що переважна більшість науковців розглядають розвиток як процес та принцип; менший прояв має розвиток як явище; найменше у трактуванні розвитку акцентувалась увага на іманентній властивості, законі та результаті.

В табл. 5 подано порівняльний аналіз понять поняття «розвиток» з родинними категоріями, а саме: зростання, удосконалення, еволюція та прогрес.

Дослідження представлених трактувань родинних категорій дозволяє зробити висновок, що ці поняття відбивають окремі специфічні характеристики процесу розвитку.

Залежно від об'єкта вищевстановлені сутності прояву розвитку будуть мати певні особливості. Основним об'єктом в економіці є соціально-економічна система, під якою розуміється сукупність ресурсів та економічних суб'єктів, які утворюють єдине ціле (соціально-економічну структуру), взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг, що потрібні у зовнішньому середовищі. До соціально-економічних систем відносяться підприємства, організації, фірми, їх окремі структурні одиниці (філії, дочірні підприємства), а також різноманітні інтеграційні об'єднання.

На розвиток соціально-економічної системи також поширюються всі шість видів прояву його сутності. В табл. 6 подано встановлені особливості розвитку, притаманні соціально-економічній системі.

Таблиця 5

**Порівняльний аналіз поняття «розвиток»
з родинними категоріями**

Назва поняття	Коротка характеристика поняття	Прояв розвитку
Зростання	Збільшення розмірів об'єкта розвитку, підвищення використання наявних ресурсів	Кількісні зміни
Удосконалення	Покращення діяльності об'єкта розвитку, наближення до своїх максимальних можливостей при існуючому потенціалі	Розвиток як процес
Еволюція	Відображає поведінку об'єкта розвитку у процесі накопичення кількісних змін з метою створення нового	Розвиток як закон
Прогрес	Напрямок поступального розвитку, для якого характерний перехід від нижчого до вищого, від менш досконалого до більш досконалого	Розвиток як принцип

Таблиця 6

Характеристика сутності розвитку соціально-економічної системи

Сутність розвитку	Характеристика сутності
Розвиток як іманентна властивість	Підґрунтям і джерелом розвитку є розв'язання протиріч, назрівання та виникнення яких здійснюється в результаті впливу і збурень у зовнішньому та внутрішньому середовищі соціально-економічної системи
Розвиток як принцип	Спрямованість на виникнення, розкриття та реалізацію нових можливостей, властивостей, якостей, характерних рис соціально-економічної системи відповідно до встановленої мети
Розвиток як закон	Характеризує закономірність переходу, закономірність змін від одного стану соціально-економічної системи до іншого, якісно нового
Розвиток як процес	Сукупність кількісних, структурних та якісних змін у сфері діяльності соціально-економічної системи
Розвиток як явище	Зміст набутої властивості, якості, характерної риси якісно нового стану соціально-економічної системи, що характеризується відповідною системою показників
Розвиток як результат	Отриманий ефект, який оцінюється у відмінності між двома дискретними станами соціально-економічної системи з використанням встановленої системи показників

З урахуванням встановлених особливостей розвитку, притаманних соціально-економічній системі, за кожним проявом його сутності пропонується наступна дефініція поняття «розвиток соціально-економічної системи».

Висновки. Розвиток соціально-економічної системи – це незворотні, закономірні, спрямовані на розв’язання протиріч між системою та зовнішнім середовищем або всередині системи кількісні, структурні та якісні зміни відповідно до встановленої мети, які призводять до досягнення якісно нового стану (властивості) системи та отримання соціально-економічного ефекту.

Запропоноване визначення вирізняється від існуючих як за підходом його обґрунтування, так і за змістом. Дефініція поняття «розвиток соціально-економічної системи» здійснена за допомогою методу логічного узагальнення та ґрунтується на

– визначених основних властивостях, що вирізняють розвиток серед інших процесів, а саме незворотності, спрямованості та закономірності змін;

– встановлених та упорядкованих, з точки зору виникнення у часі, проявах сутності поняття «розвиток» як іманентної властивості, принципу, закону, процесу, явища, результату, кожному з яких дано характеристику;

– здійсненій конкретизації особливостей розвитку, притаманних соціально-економічній системі, за кожним проявом сутності поняття «розвиток».

У зміст даної дефініції включаються всі шість встановлених видів сутності розвитку як загальнонаукового та філософського поняття та їх конкретизація з урахуванням особливостей розвитку, притаманних соціально-економічній системі.

Представлене трактування поняття розвитку соціально-економічної системи має універсальний зміст і може бути використане для різних типів систем – від окремих функціональних підрозділів підприємства до різноманітних інтеграційних об’єднань і окремих галузей національної економіки. Чітке тлумачення розвитку соціально-економічної системи дозволить встановити різні його типи за класифікаційними ознаками та сформулювати відповідні системи управління розвитком, спрямовані на досягнення мети соціально-економічної системи.

Література

1. Акофф Р.Л. Планирование будущего корпорации / Р.Л. Акофф. – М. : Прогресс, 1985. – 328 с.
2. Богатирьев І.О. Ефективність розвитку підприємств / І.О. Богатирьев // Формування ринкових відносин в Україні. – 2003. – № 7–8 (26–27). – С. 73–79.
3. Большой экономический словарь: 26500 терминов / сост. А.Н. Азрилиян. – 7-е изд., доп. – М. : Институт новой экономики, 2008. – 1471 с.
4. Большой энциклопедический словарь / гл. ред. Прохоров А.М. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., С.Пб. : Большая Рос. Энцикл., Норинт, 1997. – 1456 с.
5. Бурмака М.М. Управління розвитком підприємства (на прикладі підприємств будівельної галузі) : монографія / М.М. Бурмака, Т.М. Бурмака. – Х. : ХНАДУ, 2011. – 204 с.
6. Василенко В.А. Организационно-циклическая и структурно-функциональная модели развития организации / В.А. Василенко // Культура народов Причерноморья. – 2004. – № 56, Т. 1. – С. 100–107.
7. Воронов Д.К. Розвиток підприємства: управління змінами та інновації : монографія / Д.К. Воронов, Ю.С. Погорелов. – Х. : АдВАTM, 2009. – 436 с.
8. Забродский В.А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем / В.А. Забродский, Н.А. Кизим. – Х. : Бизнес Информ, 2000. – 72 с.
9. Коротков Э.М. Концепция менеджмента : учеб. пособие для студ. и слушателей по направлению «Менеджмент» / Э.М. Коротков. – М. : Издательско-консалтинговая компания «ДЕКА», 1997. – 304 с.
10. Куклінова Т.В. Розвиток малих та середніх підприємств: проблеми аналізу та ефективності / Т.В. Куклінова // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: «Економічні науки». – 2007. – № 4, Т. 1. – С. 193–196.
11. Кучин Б.Л. Управление развитием экономических систем: технический прогресс, устойчивость / Б.Л. Кучин, Е.В. Якушева. – М. : Экономика, 1990. – 158 с.
12. Лафта Дж.К. Теория организации : учебное пособие / Дж.К. Лафта. – М. : ТК Велби, Проспект, 2006. – 416 с.
13. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження : монографія / С.В. Мочерний. – Львів : Світ, 2001. – 416 с.
14. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 72500 слов и 7500 фразеологических выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – 4-е изд. – М. : Азбуковник, 1997. – 944 с.

15. Пригожин И. От существующего к возникающему / И. Пригожин. – М. : Наука, 1985. – 326 с.
16. Путятин Ю.А. Финансовые механизмы стратегического управления развитием предприятия / Ю.А. Путятин, А.И. Пушкарь, А.Н. Тридед. – Х. : Основа, 1999. – 488 с.
17. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія / О.В. Раєвнева; Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України; Харківський національний економічний ун-т. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 496 с.
18. Тодаро М.П. Экономическое развитие : учебник для студ. вузов, обуч. по экон. спец. / М.П. Тодаро; пер. с англ. – М. : ЮНИТИ, 1997. – 672 с.
19. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова. – 7-е изд., перераб. и доп. – М. : Республика, 2001. – 720 с.
20. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 456 с.
21. Ивин А.А. Словарь по логике / А.А. Ивин, А.Л. Никифоров. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 384 с.

Рецензент: О.М. Криворучко, докт. екон. наук, проф., ХНАДУ

Стаття надійшла до редакції 21.02.2013 р.

УДК 658.15

ДОГАДАЙЛО Я.В., канд. екон. наук,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

КРИТЕРІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЗВИЧАЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

***Анотація.** Уточнено склад критеріїв економічної результативності діяльності підприємства шляхом розгляду не п'яти, а шести критеріїв: прибутковість, продуктивність, економічність, дієвість, положення на ринку та ефективність розвитку. Також запропоновано використовувати економічну результативність як показник, що відображає успіх звичайної діяльності підприємства в умовах ринку.*

***Ключові слова:** результативність, підприємство, економічна результативність, ефективність розвитку, діяльність, успіх.*